

Realne funkcije dve (više) realne promenljive

Preslikavanje $f : D \rightarrow \mathbb{R}$, $D \subseteq \mathbb{R}^2$ naziva se **realna funkcija dve realne promenljive** i obeležava sa $z = f(x, y)$. Skup D je domen ili oblast definisanosti.

Primer 1. Ako je $f(x, y) = \frac{x^2 + y^2}{2xy}$ tada je

$$f(2, -3) = \frac{2^2 + (-3)^2}{2 \cdot 2 \cdot (-3)} = \frac{4 + 9}{-12} = -\frac{13}{12},$$
$$f\left(1, \frac{y}{x}\right) = \frac{1 + \left(\frac{y}{x}\right)^2}{2 \cdot \frac{y}{x}} = \frac{\frac{x^2 + y^2}{x^2}}{\frac{2y}{x}} = \frac{x^2 + y^2}{2xy} = f(x, y).$$

Primer 2. Oblasti definisanosti sledećih funkcija su:

- (1) $f(x, y) = \ln(x^2 + y^2 - 1)$
 $D = \{(x, y) \in \mathbb{R}^2 \mid x^2 + y^2 > 1\}$
- (2) $f(x, y) = \frac{1}{\sqrt{xy}}$
 $D = \{(x, y) \in \mathbb{R}^2 \mid xy > 1\}$
- (3) $f(x, y) = \sqrt{1 - x^2 - y^2}$
 $D = \{(x, y) \in \mathbb{R}^2 \mid x^2 + y^2 \leq 1\}$
- (4) $f(x, y) = \ln x + \ln y$
 $D = \{(x, y) \in \mathbb{R}^2 \mid x > 0 \wedge y > 0 \wedge xy \geq 1\}$.

Zadatak 1. Odrediti oblast definisanosti funkcija:

- (1) $z = x - \sqrt{x + y}$;
- (2) $z = \frac{1}{x} + \frac{1}{\sqrt{x + y}}$;
- (3) $z = \frac{3}{\sqrt{x + y}} + \frac{1}{x - y}$;
- (4) $z = \sqrt{16 - x^2 - y^2}$;
- (5) $z = \ln(x + y)$;
- (6) $z = \ln(x^2 + y^2)$;
- (7) $z = \ln(x - y^2)$;
- (8) $z = \ln(x^2 - y^2)$.

Parcijalni izvodi prvog reda (ili prvi parcijalni izvodi)

Neka je funkcija $z = f(x, y)$, definisana nad $D \subseteq \mathbb{R}^2$. Neka tačke (x, y) , $(x + \Delta x, y)$, $(x, y + \Delta y)$ i $(x + \Delta x, y + \Delta y)$ pripadaju oblasti D .

Parcijalni priraštaj funkcije z po promenljivoj x je

$$\Delta_x z = f(x + \Delta x, y) - f(x, y),$$

a **parcijalni priraštaj funkcije z po promenljivoj y** je

$$\Delta_y z = f(x, y + \Delta y) - f(x, y).$$

Totalni priraštaj funkcije z je

$$\Delta z = f(x + \Delta x, y + \Delta y) - f(x, y).$$

Parcijalni izvod prvog reda po x funkcije $z = f(x, y)$ je granična vrednost količnika parcijalnog priraštaja $\Delta_x z$ i priraštaja Δx kad Δx teži nuli, i obeležava se sa $\frac{\partial z}{\partial x}$, tj.

$$\frac{\partial z}{\partial x} = \lim_{\Delta x \rightarrow 0} \frac{\Delta_x z}{\Delta x} = \lim_{\Delta x \rightarrow 0} \frac{f(x + \Delta x, y) - f(x, y)}{\Delta x}.$$

Analogno je, **parcijalni izvod prvog reda po y** funkcije $z = f(x, y)$

$$\frac{\partial z}{\partial y} = \lim_{\Delta y \rightarrow 0} \frac{\Delta_y z}{\Delta y} = \lim_{\Delta y \rightarrow 0} \frac{f(x, y + \Delta y) - f(x, y)}{\Delta y}.$$

Dakle, parcijalni izvod funkcije $z = f(x, y)$ po x jednak je običnom izvodu po x , pod pretpostavkom da je y konstanta. Analogno važi i za parcijalni izvod po y .

Primer 3. Ako je $f(x, y) = x^2 y^3$, onda je

$$\frac{\partial z}{\partial x} = 2xy^3 \quad \text{i} \quad \frac{\partial z}{\partial y} = 3x^2 y^2.$$

Prvi totalni diferencijal (ili totalni diferencijal prvog reda) funkcije $z = f(x, y)$

Neka funkcija $z = f(x, y)$ ima neprekidne parcijalne izvode u nekoj okolini tačke $M(x, y)$. Tada se izraz

$$dz = \frac{\partial z}{\partial x} dx + \frac{\partial z}{\partial y} dy$$

naziva prvi totalni diferencijal funkcije $z = f(x, y)$.

Primer 4. Prvi totalni diferencijal funkcije $f(x, y) = x^2 y^3$ je

$$dz = \frac{\partial z}{\partial x} dx + \frac{\partial z}{\partial y} dy = 2xy^3 dx + 3x^2 y^2 dy.$$

Zadatak 2. Odrediti parcijalne izvode prvog reda i prvi totalni diferencijal funkcija:

- (1) $z = x^3 y + 2xy^4 + y^3 + 3y + 6$;
- (2) $z = \frac{xy}{x+y}$;
- (3) $z = e^{xy}$;

Zadatak 3. Odrediti parcijalne izvode prvog reda funkcija:

- (1) $z = \ln(x + \sqrt{x^2 + y^2})$;
- (2) $z = xe^y - y \sin x + x^2 y^2 - x^3 + y^4$;
- (3) $z = e^x e^y + x^2 e^y - e^{x^3} \cos y$;
- (4) $z = 2x^4 + y^3 + x^2 y^3 - x \ln y$;
- (5) $z = x^3 \cos y - e^x \ln y + \sin^3 x - \ln^2 y$.
- (6) $z = \sin(x + \cos y) + e^{x^2 + 3y}$;
- (7) $z = \ln x \cdot e^{x+y} + \sin(x^2 y^3)$;
- (8) $z = x^3 \cos y - e^x \ln y + \sin^3 x - \ln^2 y$;
- (9) $z = \sin(xe^{xy})$;
- (10) $z = \frac{\ln(xy)}{y}$;
- (11) $z = \ln(xy) \arcsin(4y)$.

Parcijalni izvodi drugog reda (ili drugi parcijalni izvodi)

Parcijalni izvodi $\frac{\partial z}{\partial x}$ i $\frac{\partial z}{\partial y}$ su u opštem slučaju opet funkcije dve promenljive x i y , pa se mogu odrediti i njihovi parcijalni izvodi ukoliko postoje. Tako se mogu dobiti četiri nova parcijalna izvoda drugog reda funkcije $z = f(x, y)$

$$\frac{\partial^2 z}{\partial x^2}, \quad \frac{\partial^2 z}{\partial x \partial y}, \quad \frac{\partial^2 z}{\partial y \partial x} \text{ i } \frac{\partial^2 z}{\partial y^2}$$

Ako su funkcija $z = f(x, y)$ i njeni parcijalni izvodi $\frac{\partial z}{\partial x}$, $\frac{\partial z}{\partial y}$, $\frac{\partial^2 z}{\partial x \partial y}$ i $\frac{\partial^2 z}{\partial y \partial x}$ neprekidni u okolini tačke $M(x, y)$ onda važi da je

$$\frac{\partial^2 z}{\partial x \partial y} = \frac{\partial^2 z}{\partial y \partial x}.$$

Primer 5. Parcijalni izvodi drugog reda funkcije $f(x, y) = x^2 y^3$ su $\frac{\partial^2 z}{\partial x^2} = 2y^3$, $\frac{\partial^2 z}{\partial x \partial y} = \frac{\partial^2 z}{\partial y \partial x} = 6xy^2$ i $\frac{\partial^2 z}{\partial y^2} = 6x^2 y$.

Drugi totalni diferencijal funkcije (ili totalni diferencijal drugog reda) $z = f(x, y)$

Neka funkcija $z = f(x, y)$ ima neprekidne parcijalne izvode drugog reda u nekoj okolini tačke $M(x, y)$. Tada se izraz

$$d^2 z = \frac{\partial^2 z}{\partial x^2} dx^2 + 2 \frac{\partial^2 z}{\partial x \partial y} dx dy + \frac{\partial^2 z}{\partial y^2} dy^2$$

naziva drugi totalni diferencijal funkcije $z = f(x, y)$.

Primer 6. Drugi totalni diferencijal funkcije $f(x, y) = x^2 y^3$ je

$$d^2 z = \frac{\partial^2 z}{\partial x^2} dx^2 + 2 \frac{\partial^2 z}{\partial x \partial y} dx dy + \frac{\partial^2 z}{\partial y^2} dy^2 = 2y^3 dx^2 + 12xy^2 dx dy + 6x^2 y dy^2.$$

Zadatak 4. Odrediti parcijalne izvode prvog i drugog reda i prvi i drugi totalni diferencijal funkcija:

- (1) $z = x^2 - 2xy^2 + y^3$;
- (2) $z = x^3 + y^3 - 3xy + 1$;
- (3) $z = \frac{y}{x}$;

Zadatak 5. Odrediti parcijalne izvode prvog i drugog reda funkcija:

- (1) $z = x \sin 4y$;
- (2) $z = \sin(x + 2y)$;
- (3) $z = \frac{2x}{y^2}$;
- (4) $z = \ln(x - 4y)$;
- (5) $z = e^{x-4y}$.
- (6) $z = x^3 + y^4 + x^3 y^2 + e^x e^y$;
- (7) $z = x^2 - 2xy^2 + \ln(xy^2)$;
- (8) $z = ye^{x^3} + \sin x \ln y + \text{ctg}(x + y)$;
- (9) $z = \ln(x + y) + x^2 \sin y$;
- (10) $z = e^{2x+2} \text{tgy} + \sqrt{xy}$.